

Vermaningsweg 5 te Koudum

Het statige witte huis stond er al toen de enorme toren van de oude Kruiskerk nog over Koudum waakte. In het ijzerwerk aan de top van de gevel staat het jaartal 1780. 'Het oudste huis van Koudum', wordt vaak gezegd. Dat is niet terecht want 'Grovestins' is iets meer dan een eeuw ouder (niet meer dan dat). Ook Hoofdstraat 39, Vermaningsweg 27 en Ooste 19 zijn waarschijnlijk ouder. En het commandeurshuis aan het Murk Lelszpad zou ouder zijn geweest, maar dat telt niet want het is afgebroken en vervangen door een replica.

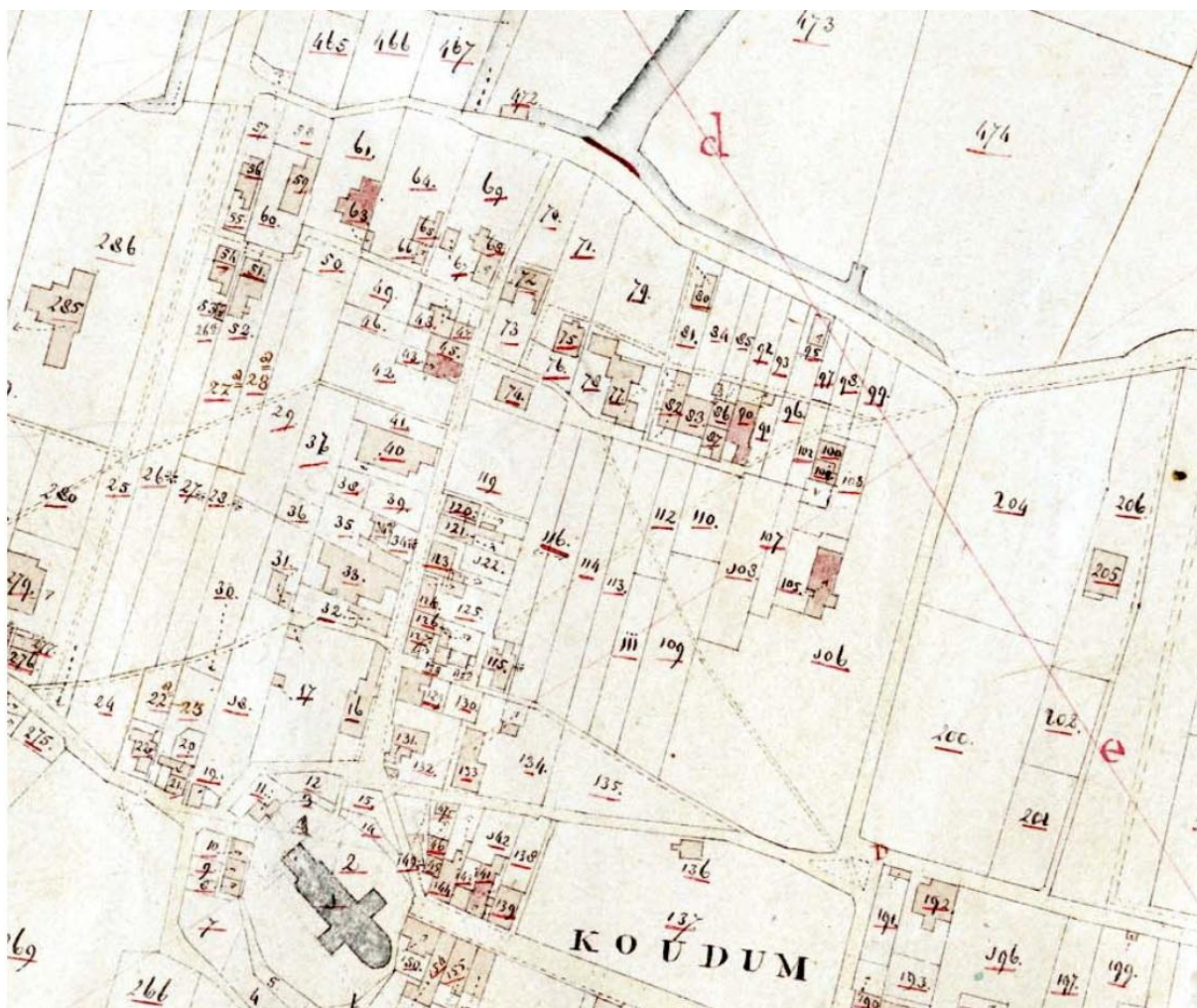
Afb. 1 en 2. foto links H. de Jong, rechts collectie Jan Overzee. Rechts naast het huis stond vanouds een koetshuis met in de gevel het jaartal 1783.

Wie heeft Vermaningsweg 5 laten bouwen? Eigenaren van het pand en makelaars hebben ongetwijfeld hun tanden gezet in deze vraag. Men zou denken dat aan de hand van het jaartal deze persoon tegenwoordig eenvoudig met HisGis te vinden is.¹ Helaas is dat niet het geval in Koudum en de gehele voormalige grietenij Hemelumer Oldephaert en Noordwolde (HON). De bewaard gebleven administratie is namelijk zo complex dat de Fryske Akademy geen kans zag dit te structureren en over te brengen in een database. Daarom is voor HON alleen het kadaster van 1832 in HisGis ingevoerd. Niettemin is het

¹ hisgis.nl/over-ons.

mogelijk om de eigendoms geschiedenis van Vermaningsweg 5 te volgen tot het jaar 1640, zoals ik hierna uit de doeken zal doen.² Het kadaster is het eerste aanknopingspunt.

Het huis met de bijbehorende grond besloeg in 1832 drie percelen, in het kadaster genummerd Koudum A77-A79, tussen de wat wij nu de Onderweg en de Vermaningsweg noemen (afb. 1). A77 staat omschreven als huis en erf, A78 en A79 als moestuin. In dit eerste kadaster staat het geheel op naam van Jentje Gerlsma, medisch dokter te Koudum, en mede-eigenaren. De situatie van het huis en de grond is nu, na bijna twee eeuwen, nog altijd min of meer hetzelfde en duidelijk herkenbaar.

Afb 3. Uitsnede van de kadasterkaart van 1832. De nummers 77-79 zijn te vinden beneden de rode letter d.

[Over de bronnen](#)

De veelgeprezen Hisgis interface biedt voor de voormalige grietenij HON minder informatie dan voor andere gebieden in Friesland, omdat het niet mogelijk bleek in alle gevallen het kadaster van 1832 te

² Het onderzoekje richt zich op het vinden van de eigenaar in 1780 en evt. vroeger. Terug in de tijd dus. De eigendoms geschiedenis na 1832 is buiten beschouwing gelaten.

koppelen aan de grondadministratie uit de 18de eeuw, de zogenaamde floreenkohieren, waarvan de eerste set is gemaakt in het jaar 1700 en vervolgens iedere tien jaar is vernieuwd. Bovendien hindert een stelselwijziging in 1768 in HON de koppeling met de oudere sets. Ook blijkt dat niet alle percelen floreenplichtig waren. In de floreenkohieren zijn alle belastingplichtige percelen genummerd en is van ieder perceel de jaarlijks te betalen belasting vastgelegd en de eigenaar en de eventuele gebruiker (huurder). Met floreennummers is het bijna overal in Friesland mogelijk om perceeleigenaren en gebruikers tot 1700 te vinden, maar niet in HON dus. De floreenkohieren maken deel uit van het gemeentearchief. Ze zijn niet gedigitaliseerd.

In Koudum zijn echter 114 percelen waarvan de eigendomssituatie op andere wijze gereconstrueerd kan worden, tot zelfs het jaar 1640, omdat aan deze percelen stemrecht was verbonden. Het zijn vooral boerderijen en huizen van welgestelden. De stemgerechtigde percelen staan opgesomd in de stemkohieren; op allefriezen.nl zijn enkele van deze kohieren uit HON gedigitaliseerd en doorzoekbaar gemaakt.³ Een belangrijke voorwaarde is de koppeling van het stemgerechtigde perceel met het kadaster van 1832 en belangrijke andere bronnen bij het onderzoek zijn de transportakten uit de proklamatieboeken en die uit het notarieel archief. Deze akten zijn digitaal beschikbaar op allefriezen.nl. Ook het digitale krantenarchief op Delpher.nl kan een belangrijke informatiebron zijn.

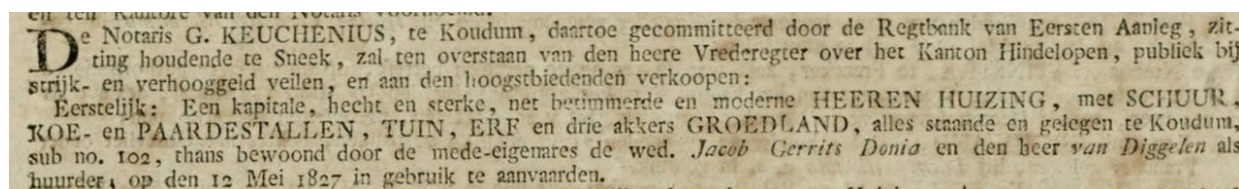
Met een stemnummer of een floreennummer zou de eigenaar/bouwer uit 1780 van Vermaningsweg 5, met een beperkte zoekactie vrij vlot te achterhalen zijn. Helaas zijn deze nummers niet opgenomen in het oudste kadaster. Wel is het omgekeerde het geval; in het floreenkohier van 1850, het laatste in de rij, staan bij de percelen in Koudum kadasternummers aangegeven. Helaas blijken 'onze' kadasternummers 77-79 onvindbaar, waarmee vooralsnog zowel het eventuele stemnummer als het floreennummer verborgen blijft en deze ingang is afgesloten. Wat rest is een tijdrovend maar interessant 'geitenpad' terug in de tijd: een zoektocht naar transportakten, in het notarieel-archief en de proklamatieboeken, te beginnen met de eigenaar in 1832 Jentje Gerlsma.

³ Voor uitleg over de aard van deze bronnen: Pieter Nieuwland, *Friezen gezocht* (Leeuwarden 2006), beschikbaar op: tresoar.nl (laatst geraadpleegd 27 jan. 2020).

1827, Jentje en Jan Albarda Gerlsma

Het blijkt dat Jentje Gerlsma het huis en de grond nog niet zo lang in bezit had. Samen met zijn broer Jan Albarda Gerlsma - dat lijkt een dubbele achternaam, het is een dubbele voornaam - kocht hij het in 1827, bij openbare verkoping waarvan de akte en een advertentie bewaard bleven. De Gerlsma's kochten het geheel van de weduwe van Jacob Gerrits Donia. In de akte is sprake van nummer 102, maar de betekenis van het nummer is niet duidelijk. Het blijkt niet het floreennummer te zijn en een stemnummer kan het niet zijn want 102 behoorde aan een boerderij aan de Bovenburen. In de tekst komt het woord 'groede' voor in 'groedakker' en 'groedlanden'. Het is in oude stukken een veelgebruikt woord voor het aanduiden van kleine perceeltjes weiland. In Koudum sprak met het vroeger uit als 'grudde'. Hieronder volgen de inhoud van de transportakte, in modern Nederlands en een afbeelding van de advertentie:

24 en 30 maart 1827, provisionele en definitieve toewijzing, opgemaakt door notaris Keuchenius ten huize van 1. Nanne Sjoerds, herbergier in 'Het Wapen van Hemelumer Oldephaert en Noordwolde' te Koudum en 2. Ruud Buma, logementhouder te Galamadammen onder Koudum; Minke Douwes Buma, weduwe van Jacob Gerrits Donia, wonende te Koudum, voor de helft en mede namens haar dochter Trijntje Jacobs Donia, voor $\frac{1}{4}$ deel, Gerrit Klazes Strikwerda, arbeider te Hindeloopen, namens zijn vrouw Willemke Jacobs Donia voor het resterende $\frac{1}{4}$ deel, samen voor het geheel, als verkopers aan de hoogste bieder van 4 kavels, bestaande uit een huis met schuur en diverse landerijen. Kavel 1. bestaande uit een kapitale huizing met schuur, koeien- en paardenstal, tuin en erf en drie akkers groedland, alles gelegen aan de noordkant van het huis, bekend onder nummer 102, strekkend voor van de groedlanden tot achter aan en over de weg, met de halve Wyk bevoorrecht, met vrije opslag, reed en gang over de groedakker van Dirk Willems Vermeulen, en over de Fokke van Bauke Tjeerds de Jong, zoals bewoond door deels de weduwe van Jacob Gerrits Donia als mede-eigenaar, en deels de heer Van Diggelen en Bouwe Tjepkes van Dijk, als huurders, belend door W. S. van der Werf en Gerben Jans Deinum, ten oosten, de groedlanden ten zuiden, de heer Keuchenius en de erven van Tjeerd Jannes Bruininga ten westen en de nieuwlonden ten noorden. Koper van deze kavel, voor 1000 gulden 75 cent, werd Jan Albarda Gerlsma, mede als lasthebber van zijn broer Jentje Gerlsma, geneesheer te Koudum (T 26 nr. 072009 / 46 en 51 – (AF) foto 181-190) 4.

Afb. 4, Leeuwarder courant, 9 maart 1827.

⁴ Afkortingen: T is Tresoor; SAA is Stadsarchief Amsterdam; AF is AlleFriezen.nl.

Doop-, trouw- en begraafregisters (DTB) geven de volgende informatie over Jentje Gerlsma en Jan Albarda Gerlsma:

Jentje Gerlsma geb. Sloten 1799, heelmeeester te Koudum, daar ovl. 3 juli 1847, zoon van dr. Cornelis Gerlsma, geneesheer te Sloten en Cornelia Albarda. Jentje trouwde niet.

Jan Albarda Gerlsma geb. Sloten omstr. 1804, ovl. Meppel 30 juli 1878, secretaris van Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, trouwt Franeker 12 nov. 1839, Lucia Petronella Fontein, geb. Franeker 3 juni 1804, ovl. Koudum 27 dec. 1841, dochter van Reiner Dirks Fontein en Remelia Wilhelmina Wentholt.

Hun vader Cornelis was een deftige universitair geschoolde geneesheer of medisch dokter. Jentje was slechts heelmeeester en hij verkocht geneesmiddelen. Net als twee van zijn vier zusters trouwde Jentje nooit. Zijn jongere broer Jan - zo zal men hem genoemd hebben - was grietenij-secretaris van HON en woonde ook in Koudum, waarschijnlijk in hetzelfde pand als zijn broer.

KOUDUM, den 8 Julij 1847. Heden overleed alhier, de Wel Edele Heer JENTJE GERLSMA, in leven Genees- en Heelmeeester te dezer plaatse, bijna den ouderdom van 48½ jaren bereikt hebbende.
Streckende deze zoo tot bijzondere als algemeene kennisgeving,

Die iets te vorderen heeft van, of verschuldigd is aan de onder het voorregt van boedelbeschrijving aanvaarde nalatenschap van wijlen den Heer JENTJE GERLSMA, in leven Geneesheer te Koudum, wordt verzocht, daarvan opgaaf of betaling te doen vóór den 1 Augustus e. k., bij den Heer P. VISSER, Griffier van het Kantongeregte te Hindeloopen; bij wien tevens gelegenheid is om tegen eenen matigen prijs uit de hand te koopen eene welingerigte APOTHEEK met toebehooren, heelkundige Instrumenten, enz. enz; — mede te bevragen bij den Heer J. ALBARDA GERLSMA, Secretaris te Koudum.

Afb. 5 en 6, *Leeuwarder courant*, 9 juli en 23 juli 1847.

Mogelijk kwam Jentje in de praktijk die (eerder) behoorde aan zijn verre oom, de heelmeeester Cornelis Suffridus Kramer (1755-1831). Al enkele jaren voor de aankoop waren beiden hier namelijk actief, zoals blijkt uit inventarisaties van geneeskundigen in 1802, 1810 en 1824: Cornelis Kramer (K) heelmeeester, actief sinds 1778, Trijntje Dirks (K) vroedvrouw, Sytske Martens (Warns) vroedvrouw en Ybe Ottes (Oudega) vroedvrouw, sinds 1802, Hermanus Geveke, chirurgijn, sinds 1808 en J. Gerlsma (K) heelmeeester, sinds 1824.⁵ Er was blijkbaar toen in de hele grietenij geen medisch dokter. Geveke komt hierna nog aan de orde.

⁵ Tresoar 34-05 Departementale / Provinciale geneeskundige commissie nr. 6.

1822, Jacob Gerrits Donia

Ook de fam. Donia was slechts vijf jaar in het bezit van het huis. Ze kochten het van de al genoemde geneesheer Geveke. De akte van de transactie bleef bewaard:

21 okt. 1822, transport; Harmanus Geveke, 'beoefenaar der in en uitwendige geneeskunst', wonende aan de Lemmer, als verkoper, enerzijds en anderzijds Jacob Gerrits Donia, landbouwer te Koudum, als koper van kavel 1. een huis, schuur, tuin en erf c.a., met drie akkers groedland benoorden het huis, strekkend tot aan en over de weg, aan de Nieuwlanden, gequoteerd op nr. 102, met vrije reed over de groedakker van Popke Annes Steinginga en over de Fokke van de weduwe van Th. Adama. De kavels 2. en 3. waren landerijen (T 26 nr. 072005 / 205 – AF foto 388).

DTB-registers geven de volgende informatie over Jacob Gerrits Donia:

Jacob Gerrits Donia, geb. Hidaard 5 nov. 1771, boer te Oosthem, ovl. Koudum 2 nov. 1824, zoon van Gerrit Pieters en Japke Jacobs, trouwt Ijsbrechtum 30 okt. 1796 Minke Douwes Bouma, geb. Oudega (SWF) 25 aug. 1775, ovl. Koudum 15 nov. 1852, dochter van Gatse Douwes Buma en Willemke Eeltjes.

Mogelijk kocht hij het huis om te gaan rentenieren. Jacob Gerrits Donia en zijn vrouw, hadden slechts kort plezier van hun nieuwe huis want hij overleed al twee jaar na de aankoop. En zij lijkt vervolgens min of meer gedwongen tot verkoop want er zijn notariële akten die handelen over een schuld van Donia aan Geveke. Mogelijk kon de eerste niet betalen omdat hij zelf ook een dubieuze debiteur had, aan wie hij mogelijk geld verloor. Op zijn verzoek werd de inboedel van de debiteur Minke Bouma geveild, zoals blijkt uit het onderstaande krantenbericht.

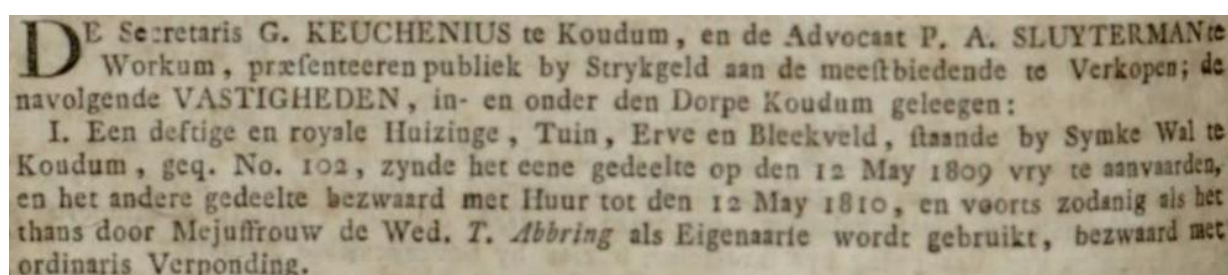
Afb. 7, Leeuwarder courant 10 dec. 1822.

1809, Hermanus Geveke

De chirurgijn Hermanus Geveke brengt ons dertien jaar verder terug in de tijd want hij werd eigenaar in 1809. En opnieuw vormen een akte en een advertentie het bewijs. De vorige eigenaar was

grietenijsecretaris Abbring. De akte is een zogenaamde proklamatie, waarvan de tekst werd afgekondigd op de stoep van het stadhuis.

14 juli 1809, 3e proklamatie; Harmanus Geveke, chirurgijn te Koudum, als koper van een hof en erf met bleekveld c.a., gelegen bij 'Simpke wal' te Koudum, 'met desselfs hekkagieen en turfhoek', belast op nr. 102, gerechtigd met reed, drift en opslag over de groeden ten zuiden en noorden. Aldus bij publieke veiling gekocht voor 1300 gulden van Antje ten Dam te Koudum, thans huisvrouw van A. J. C. de Bere, met het recht van boedelscheiding betreffende de nalatenschap van wijlen haar eerste man de oud-secretaris Abbringh voor de helft, en voor de andere helft van Aaltje Abbringh te Workum, huisvrouw van Tiede Takes (T 13-18 nr. 29 / 164).

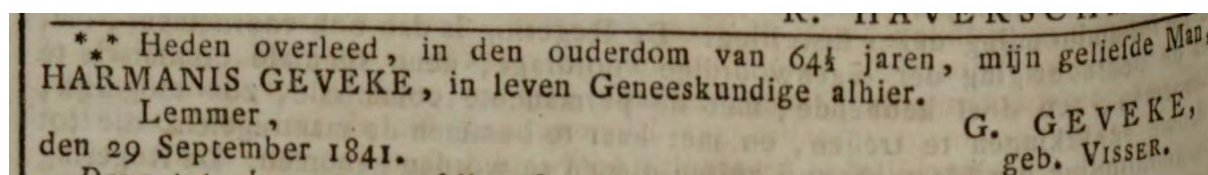

DE Secretaris G. KEUCHENIUS te Koudum, en de Advocaat P. A. SLUYTERMAN te Workum, præsenteeren publiek by Strykgeld aan de meestbiedende te Verkopen; de navolgende VASTIGHEDEN, in- en onder den Dorpe Koudum gelegen:
I. Een deftige en royale Huizinge, Tuin, Erve en Bleekveld, staande by Symke Wal te Koudum, geq. No. 102, zynde het eene gedeelte op den 12 May 1809 vry te aanvaarden, en het andere gedeelte bezwaard met Huur tot den 12 May 1810, en voorts zodanig als het thans door Mejuffrouw de Wed. T. Abbring als Eigenaarte wordt gebruikt, bezwaard met ordinarijs Verponding.

Afb. 8, *Leeuwarder courant*, 31 maart 1809.

DTB-registers geven de volgende informatie over Hermanus Geveke:

Hermanus Geveke, geb. Zantpoort 23 maart 1777, chirurgijn, heelmeester te Koudum, en te Lemmer, daar ovl. 29 sept. 1841, zoon van Lodewijk Geveke en Anna van Gullik, trouwt Koudum 19 aug. Gelkje Wiegers Visser, geb. Gaastmeer 5 maart 1794, ovl. Lemmer 25 febr. 1870, dochter van Wieger Jans Visser, palingshandelaar en Dieuwke Symens Attema.

* * Heden overleed, in den ouderdom van 64½ jaren, mijn geliefde Man, HARMANIS GEVEKE, in leven Geneeskundige alhier.
Lemmer,
den 29 September 1841.
G. GEVEKE,
geb. VISSER.

Afb. 9, *Leeuwarder courant*, 12 okt. 1841.

Na dertien jaar verliet Geveke Koudum voor Lemmer. Het is denkbaar dat hij zijn positie onmogelijk maakte door het verwekken van een buitenechtelijke zoon bij de ongetrouwde Luitje Everts Oostenveld. Notaris en buurman Keuchenius lijkt in de transportakte van 1822 daaraan met enige spot te refereren, met de zeer uitzonderlijke omschrijving van Geveke's beroep: 'beoefenaar der in en uitwendige geneeskunst.' Luitje noemde haar zoon Harmanus, naar zijn verwekker. 'De dopeling is een onechte',

schreef de predikant van dienst in het doopboek over de jonge Harmanus, gedoopt Koudum 1 april 1810. In 1811 kreeg hij ook de achternaam van zijn vader:

1811, inschrijving familienamen; Harmanus Geveke, 2 jaar, geb. 28 febr. 1810, buitenechtelijk; aangegeven door Luitjen Everts Oostenveld te Koudum, als moeder en voogdes.

Luitjes vader Evert Oostenveld is de naamgever van de Oostenveldseweg. Luitje en haar latere man Gerard Komst, schilder en glazenier, moeten zo ongeveer de laatste bewoners zijn geweest van het geboortehuis van Jacob Benckes, dat stond aan wat nu de Beukenlaan heet en destijds de Oostenveldseweg werd genoemd, en ten zuiden van de Vermaningsweg. Op het kadasterkaartje (afb 3) het grote huis met nr. 105.

1779, Secretaris Tjeerd Abbring

Via de vrijzinnige genezer Geveke komen we met een forse stap in het jaar 1779 - een jaar vóór het jaartal op de gevel - en bij de danmalige eigenaar, de in Hoogezand geboren grietenijsecretaris Tjeerd Lucas Abbring. De transactie is destijds bekend gemaakt en vastgelegd middels een proklamatie:

6 febr. 1779, derde proklamatie HON; secretaris Tjeerd Abbring als koper voor 1400 gulden, per mei 1779, van zekere huizing en stede, tuin en groedlanden c.a., te Koudum, staande en gelegen aan de geboorte bij 'Zijmke wal'. Belast met jaarlijkse grondpacht aan de heer grietman Van der Haer en verhuurd voor 30 gulden per jaar, voor twaalf jaren, ingaande mei 1779. Vrij van Floreen; Auke Campen ten oosten, Ide Douwes ten westen en strekkend voor van de *gruppel* tot achter in de sloot van Otte Marten Nieuwland. Gekocht van Sible Eeuwes (T 13-18 nr. 27 / 47).

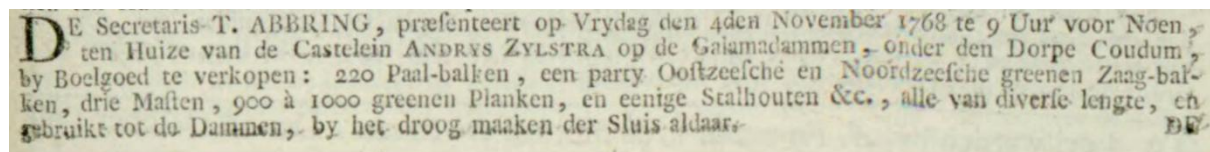
Tjeerd Lucas Abbring is gedoopt te Hoogezand op 20 dec. 1733, als zoon van Lucas Thijs Abbring en Aaltje Piers en overleed op 3 juli 1808 te Koudum.⁶ Van 1761 tot 1784 was hij secretaris van Hemelumer Oldephaert en Noordwolde. Hij was twee keer getrouwd, eerst met Anke Jans, weduwe van Willem Eeuwes, met wie hij trouwde te Koudum op 6 juni 1756. Bijna dertig jaar later, op 6 nov. 1785, trouwde hij te Koudum met de meer dan dertig jaar jongere Antje Dirks ten Dam (1764-1818). In 1787 kregen ze een dochter genaamd Aaltje, die in 1824 te Workum trouwde met Klaas Hingst. Na Tjeerds dood trouwde Antje ten Dam met de uit zijn ambt gezette en verbannen patriottistische grietman van HON,

⁶ Jaap Abbring, "stamboom van de familie Abbring-Koekoek", op Geneanet.com.

Arent Julianus Carel de Bere (1753-1820).⁷ Na de Franse tijd kwam De Bere terug in Koudum, maar niet als grietman.

Gezien zijn ambt en sociale status en de periode dat hij in Koudum woonde was lijkt Tjeerd Abbring de man die het huis en het koetshuis heeft laten bouwen. Tjeerd deed in 1779 bij de aankoop zaken met zijn zwager, de schipper Sible Eeuwes. Het geheel was vrij van floreenbelasting, zo blijkt uit de akte, en komt om die reden niet voor in de floreenkohieren. Tjeerd betaalde meer dan veertig keer de huurwaarde, dat is uitzonderlijk veel. Het een kan met het ander te maken hebben. Meteen na de aankoop zal hij de huurder hebben afgekocht. Dat maakte de weg vrij om het bestaande huis geheel of gedeeltelijk af te kunnen breken en in ieder geval de gevel te vervangen voor het huidige, met jaartal 1780.

Door de transactie tussen Tjeerd Abbring en Sible Eeuwes dient zicht een stemnummer aan, namelijk 47 - een getal dat past bij de locatie in het dorp. Het nummer staat niet in de akte genoemd, maar komt uit de stemkohieren. In 1778 staat nr. 47 nog op naam van Sible Eeuwes als eigenaar en gebruiker; als tien jaar later een nieuw kohier verschijnt staat oud-secretaris T. Abbring in die hoedanigheden vermeld.

Afb. 10, *Leeuwarder courant*, 26 okt. 1768.

1748, Schipper Sible Eeuwes

De vraag wie Vermaningsweg 5 liet bouwen is hiermee opgelost maar door het stemnummer is het relatief eenvoudig om ook de namen van eerdere eigenaren op te sporen tot het jaar 1640, toen registratie van het stemrecht in Friesland werd ingevoerd. Sible Eeuwes is ongeveer dertig jaar eigenaar geweest. In het kohier van 1748 staat stemnr. 47 voor het eerst op zijn naam, als huurder staat genoemd ene Sjoerd Sjoerds. Op grond van deze gegevens komt een proklamatie in aanmerking met datum 24 febr. 1748 waarin Sible koopt van Trijntje Douwes, laats weduwe van Lammert Foppes.

24 febr. 1748, derde proklamatie HON; Sible Eeuwes te Koudum, mede namens zijn vrouw als kopers van zekere huizing te Koudum zoals door hen zelf bewoond, met groede c.a., behalve het schiphuis; belast met 6 stuivers grondpacht aan de pastorie, vrij van floreen, per mei 1748 voor een jaar verhuurd aan Sjoerd

⁷ Antje Dirks ten Dam, ged. Koudum 22 april 1764, daar ovl. 15 mei 1819, dochter van Dirk Jans ten Dam, meester-bakker te Koudum en Goytj' Doedes; Antje trouwt 2. 16 april 1809 Arent Julianus Carel de Bere, grietman van HON 1779-1788, patriot, ontvanger van HON, ovl. Koudum 26 maart 1820, zoon van Daniel de Bere en Anna Maria van Eck van Teijsterbant.

Sjoerds voor 34 gulden; Fonger Idses ten noordoosten, de diaconie ten zuidwesten. Gekocht voor 600 gulden van Trijntje Douwes, laatst weduwe van Lammert Foppes (T 13-18 nr. 26 / 130).

DTB-informatie over Sible Eeuwes:

Sible Eeuwes, gedoopt Koudum 21 aug. 1712, schipper, zoon van Eeuwe Johannes en Ytje Willems, trouwt 1. Koudum 30 aug. 1739, Henke Sjoerds, trouwt 2. Koudum 9 dec. 1753 Imkje Minnes, van Bakhuizen.

Van Sible zijn ook enkele akten te vinden waarin hij grond koopt en in 1754 werd hij eigenaar van de rogmolen. Deze stond ook toen al aan het einde van de Molenbuurt. Nadat hij in februari het pand met stem 47 verkocht aan Abbring kochten Sible en zijn tweede vrouw Imkje in juni 1779 voor 300 gulden een pand 'aan de straat in de gebuurte', vermoedelijk aan wat nu de Hoofdstraat is.

28 sept. 1754, 3e proklamatie; schipper Sible Eeuwes te Koudum, als koper van zekere huizing en groede c.a., met de rogmolen en het land waarop deze staat en de gerechtigheid en de vrije opslag en alle molengereedschappen, zoals voor 3 jaar verhuurd aan de koper voor 40 gulden per jaar. De grietman ten oosten, Piebe Gatses ten westen en de armenvoogden van Koudum ten noorden. Belast met 7 stuivers 10 penningen floreen. Aldus gekocht voor 2400 gulden en twee zilveren lepels, van Gerrit Baldus te Workum (T 13-18 nr. 26 / 190).

26 juni 1779, derde proklamatie HON; Sible Eeuwes en Imkje Minnes, echtelieden te Koudum, als kopers van een huis en stede c.a., aan de straat in de gebuurte van Koudum; vrij van floreen en per 12 mei 1779 vrij van huur, belast met 20 stuivers jaarlijkse grondpacht aan de kerkvoogdij van Koudum; de bijzitter Gatse Waltes ten oosten, Claas Reintjes weduwe of de steeg ten zuiden, de straat ten westen en de heer Raasveld en diens zuster ten Noorden. Gekocht voor 302 gulden van Hylk Harmens, weduwe van Fodde Hiddes (T 13-18 nr. 27 / 52).

1743, Trijntje Douwes

Over Trijntje Douwes, de vorige eigenaar, is bijna niets bekend. Volgens de akte was zij weduwe van Lammert Foppes. Zij is waarschijnlijk dezelfde als Trijntje Douwes uit Oosthem die op 2 sept. 1743 als kerkelijk lidmaat te Koudum werd ingeschreven. Hoe dat ook mag zijn: in 1743, op 26 maart, kocht ze stemnummer 47 van de weduwe van Sytje Geerts.

26 maart 1743, derde proklamatie HON; Trijntje Douwes te Koudum als koper van zekere huizing en stede met de groede, staande en gelegen te Koudum; vrij van floreen en grondpacht, per mei 1743 vrij van huur;

Fonger Idses ten noordoosten en Nolke lammerts c.c. ten zuidwesten. Gekocht voor 205 gulden van Tythj' Pytters, weduwe van Sytje Geerts (T 13-18 nr. 26 / 83v).

In 1726 liet een Lammert Foppes te Folgare een zoon dopen met de naam Douwe, waarschijnlijk dezelfde als Douwe Lammerts die op 4 febr. 1753 te Koudum trouwde met Riemke Frankes. Zij kregen een dochter Trijntje (1756), in dat geval genoemd naar haar grootmoeder, de hier bedoelde Trijntje Douwes. Zij was een kapitaalkrachtige weduwe want in 1741 beoogde zij de koop van de helft van het eigendom van een flinke boerderij te Koudum, 'de Jonge Otte Sate', met stemnummer 8 (T 13-18 nr. 26 / 62v). Ze zag haar voornemen belemmerd door de invloedrijke eigenaren van de andere helft, nazaten van de kapitein ter zee Hendrik Adriaens uit Staveren, die in 1661 eigenaar was geworden.⁸ Het is denkbaar dat ook Trijntje tot de nazaten behoort.

1733, Sytje Geerts

Sytje Geerts, nu zouden we Sytse zeggen, staat als eigenaar genoemd in het stemkohier van het jaar 1738. Hij kocht stem 47 uit een faillissement, zoals blijkt uit de proklamatie.

14 jan. 1733, proklamatie HON; Sytje Geerts, mede namens zijn vrouw, als kopers per mei 1733 van zekere huizing en achterhuis met stede en groede in de gebuurte van Koudum, 'blijvende de gortmolen en alle gortmakersgereedschappen aan de verkopers'; vrij van lasten, Fonger Idses c.s. ten noordoosten, Nolke Lammerts ten zuidwesten, de pastorie [bedoeld is: grond van de pastorie] ten zuidoosten, de Hereweg ten noordwesten. Gekocht voor 160 gulden 10 stuivers van de crediteuren van Rinke Jans (T 13-18 nr. 26 / 10).

DTB-informatie over Sytje Geerts:

Sytje Geerts, gedoopt Koudum 30 nov. 1704, zoon van Geert Jacobs en Feyk Joukes, trouwt Tythj' Pieters. Verkopers waren de crediteuren van gortmaker Rinke Jans. Tot 1733 was er dus een gortmakerij gevestigd; deze bleef aan de verkopers. In Koudum moeten meerdere gortmolens bestaan hebben. Gort werd veel gebruikt als scheepskost.

1728, Rinke, Otte en Ann Jans

Uit het floreenkohier van 1728 blijkt dat Rinke Jans slechts voor 1/3 eigenaar was en tevens gebruiker van het pand. De andere eigenaren waren zijn broer en zus Otte (geb. 1698) en Ann (geb. 1704). Ze erfden het van hun ouders Jan Rinkes en Jets Ottes. DTB-informatie over Rinke Jans:

⁸ T 13-18 nr. 35 / 553.

Rinke Jans, ged. Koudum 7 febr. 1696, zoon van Jan Rinkes en Jets Ottes.

1708-1718, Jan Rinkes en Jets Ottes

Hun vader Jan Rinkes staat in 1708 als eigenaar te boek. Hij was gortmaker te Koudum, maar moet in Hindeloopen gewoond hebben.⁹ Tien jaar later staat het stemnummer op naam van zijn vrouw Jets Ottes, als weduwe. Het is onduidelijk hoe dit echtpaar in bezit is gekomen van stem 47. Een duidelijke familieband tussen Jan of Jets en de eigenaar in 1698 Wybrich Cornelis is niet gevonden. Jan en Jets trouwden in 1692. Zij was toen weduwe van Dries Repkes met wie ze in 1688 trouwde. De naam Dries lijkt een aanknopingspunt omdat de vader van genoemde Wybrich ook die naam had en eigenaar was in 1640, zie hierna. Maar dit spoor loopt dood want in dat geval had het perceel al in 1698 op naam van Jets en Jan gestaan. Als er geen familieband blijkt te zijn kan tussen partijen een transactie hebben plaatsgevonden, maar een transportakte is niet aangetroffen.

DTB-informatie over Jan Rinkes:

Jan Rinkes, ged. Koudum 30 okt. 1664, ovl. Voor 1718, zoon van Rincke Waltes en Fouck Jans, trouwt Koudum 27 juni 1692 Jets Ottes, weduwe van Dries Repkes; Jets waarschijnlijk ged. Koudum 24 sept. 1665, ovl. voor 1728, dochter van Otte Aukes en Ann Jacobs.

Jan heeft een eenvoudige naam, maar mogelijk een bijzondere afstamming want hij zou een rechtstreekse achterkleinzoon (5^e generatie) zijn van de omstr. 1555 overleden Lolle Waltes Hannema. Een oom van Jan, schipper te Workum, had ook deze naam. De 16de-eeuwse Lolle kwam ter wereld in Koudum en ligt begraven onder een fraaie zerk in Marssum. Ook in de Martinikerk te Franeker ligt een te Koudum geboren Hannema. Uit 1543 stamt de vermelding van 'Lolle Waltezoens huys' en landerijen te Koudum. Een eeuw later is er sprake van een Hannemastate die in de buurt van de kerk gezocht moet worden.¹⁰

⁹ Tresoar 13-20 nr. 36 / 365.

¹⁰ P. L. G. van der Meer en J. A. Mol, *De Beneficialboeken van Friesland, 1543* (Ljouwert 2013), 903; 24 maart 1646, transport van de helft van Hannemastate te Koudum (T 13-18 nr. 33 / 721 ev.).

(R) INT IAER ONS HEREN M V / L ... DEN (XV. ..?)VSTI STERF
 D^e EERBAR^e EN VROM^e LOLLO / WALTA Ž VAN HANNAMA
 / GEBOREN TOT COLDVM Eú IS HIER BEGRAVEN /

Grafschrift Marssum G 97; grote zerk; cirkelmedaillons, waarin leeftijds koppen. Rechts het familiewapen Hannema dat in de zerken te Marssum en Franeker is uitgehouwen (foto André Buwalda).

1698 Wybrich Cornelis

Het volgende kohier is dat van 1698, daarin staat bij stem 47 de naam van Wyb [Wybrich] Cornelis. Gezien de eigenaar in 1640 Dries Wybrens heeft Wyb het geërfd van diens zoon Heere Drieses, haar tweede man. In dat geval is er geen transportakte. Tussen 1640 en 1698 is het stemkohier niet vernieuwd.

DTB-informatie over Wybrich Cornelis:

Wybrich Cornelis, gedoopt Koudum 19 sept. 1652, ovl. Koudum omstr. 1720, dochter van Cornelis Jacobs en Aaltje Synes; trouwt 1. Koudum 6 aug. 1674, Saeckele Eelckes, gedoopt Koudum 16 april 1654, ovl. voor 1691, trouwt 2. Koudum 1691, Heere Drieses, gedoopt Koudum 22 maart 1646, ovl. Voor 1698, zoon van Dries Wybrens en Jets Heeres.

Wybrich moet in 1698 opnieuw weduwe zijn geweest anders had het perceel op naam gestaan van haar toenmalige man Heere Drieses. Zij dreef volgens een schuldbekentenis uit 1724 een handeltje in stoffen en naaigerei:

23 maart 1724, registratieboek H.O.N., schuldbekentenis d.d. 22 maart 1724; Nies Symens, weduwe van Sybren Douwes, mede namens haar kinderen bij genoemde Sybren, bekend 280 gulden tegen 4% jaarlijkse rente schuldig te zijn aan Fonger Idses en Aaltje Fetses, echtelieden te Koudum, 'uijt oorzaak van getauxeerde en bij mij overgenomen winckelwaren op den 1 febr. 1720 bestaande in saeijen, baeijen, sargies, linnen, toppen, coorde, garens en wat dies meer is, bij wijlen Wyb Cornelis metter dood naagelaten' (T 13-18 nr. 38 / 390).

1640, Dries Wybrens

De naam van de oudst bekende eigenaar komt uit het stemkohier van 1640, het oudste. In dat jaar was koopvaardijshipper Dries Wybrens eigenaar van stem 47. DTB-informatie over Dries Wybrens:

Dries Wybrens, ged. Koudum 1 febr. 1610, koopvaardijshipper te Koudum, zoon van Wybren Wybes en Jol Pieters, trouwt Jets Heeres.

Dries Wybrens was o.a. houtschipper op Noorwegen - hij voer onder de scheepsnamen 'de Meulen' (1637) en 'de Roode Meulen' (1641 en 1649) - maar zijn naam komt ook voor in de Sonttolregisters. In juni 1939 was hij getuige van een bizarre actie van Duinkerker kapers in Fossen (Kristiansund) Noorwegen.

22 juli 1641, verklaring; Symen Jelles, omstr. 44 jaar en Dries Wybrens, omstr. 34 jaar, beiden grootschippers van Koudum, verklaren *bij ware woorden en hare concientien*, in plaats van ede, op verzoek van de reders van het schip waar Ocke Rinwers van Hindeloopen schipper op was, dat zij begin juni 1639 met hun schepen te Normer in Noorwegen waren, in de haven van Fossont, waar toen ook genoemde Ocke Rinwers was met zijn schip, dat volledig geladen maar nog niet vertold was. Zij hebben gezien dat het schip, dat recht tegenover de Conincxgaerde lag, door een Duinkerker fregat, dat de haven binnenkwam, genomen 'en neffens den voornoemde Ocke met sijn scheepsvolck weggevoert is geworden' (SAA 5075 nr. 1501 / 86).

Conclusie

Grietenijsecretaris Tjeerd Lucas Abbring liet naar alle waarschijnlijkheid in 1780 het huis Vermaningsweg 5 te Koudum bouwen. Het perceel droeg stemnummer 47. Door dit nummer kan het eigendom zelfs tot anderhalve eeuw dieper in de tijd worden gevolgd. Alleen de aard van de overgang van het bezit van Wyb Cornelis op Jan Rinkes, tussen 1698 en 1708, is (nog) niet helemaal duidelijk. De niet-floreenplichtige status van het perceel lijkt een interessant gegeven.

Het is dus mogelijk, zoals dit geval laat zien, om een pand in de grietenij HON te lokaliseren in het kadster van 1832 en de eigendomsgeschiedenis tot 1640 te achterhalen. Het was een zoektocht met eindeloos zoek- en bladerwerk. Het zoekproces zou geholpen zijn met het op Allefriezen.nl digitaal doorzoekbaar maken van de indexen op de proklamaties, zoals al het geval is bij de notariële akten. En het op volgnummer aanbieden van de scans van de notariële akten. De volgorde van de akten in de dossiers lijkt willekeurig, waardoor er veel onnodig en zeer tijdrovend bladerwerk aan te pas komt.

Koudum, augustus 2025, Jan de Vries

